

NATURAL AND SOCIO-ECONOMIC PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM ON THE DANUBE COAST

Abstract: In recent decades, there has been a growing interest in regional research in individual industries, including and tourism. The Danube coast is an important part of the Danube tourist region. Unfortunately, due to wrong priorities of the tourism policy of the country, the possibilities of the "Danube Strategy - 2020" were not used enough. The current conditions of a general crisis in mass tourism require greater attention to be paid to the many alternative forms in their joint development. The present study analyzes the natural and socio-economic prerequisites for the development of different types of tourism along the Danube coast.

Author information:

Tihomir Lichev

Assoc. Prof. PhD

Academy of Economics „D.A. Tsenov“, Svishtov

✉ t.lichev@uni-svishtov.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Danube tourist region, Danube coast,
natural factors, socio-economic factors

1. Въведение

Една от най-застъпваните тематика в регионалната наука през последните години е свързана с ролята на р. Дунав за ускоряване на трансграничното сътрудничество и евроинтеграцията на Дунавският регион със страните от Дунавският басейн. Това е в съответствие и с Дунавската стратегия 2020. В същото време тази територия притежава и ясно изразени черти на крайграничен район, с присъщите на това негативи.

В настоящето изследване са застъпени природните и социално-икономически предпоставки за развитието на алтернативен туризъм, като най-голямо внимание е отделено на различни видове културен и културно-исторически туризъм познавателен, религиозен и др. Всички те се разглеждат в рамките на Дунавското крайбрежие.

2. Културен и културно-познавателен туризъм

През последните години с най-голям растеж и най-голямо значение за икономиката на страната е стопанският туризъм. По този начин туризмът оказва съществено влияние за развитието на редица стопански отрасли – промишленост, селско стопанство, транспорт, търговия и спомага за развитието на много села и градове. Туризмът има и важно социално значение – създава възможности за нарастване на контактите, създаване на хиляди работни места и др., спомага за възпитанието на туристите – патриотично, естетическо, екологическо и др. Освен традиционния – конвенционален туризъм постепенно нараства ролята на други видове туризъм, които често се обединяват като специализирани и алтернативни видове туризъм. Алтернативният туризъм е обобщаващо понятие на различни видове нетрадиционен туризъм. Обобщението е условно, поради което не може да се обхване цялото разнообразие от често взаимосвързани видове и форми на туризма. Много от туристическите продукти на алтернативния туризъм са били допълнителни елементи на масовия туризъм и вследствие са се развили самостоятелно, някои от тях дори са предшестваха масовия туризъм - религиозен, балнеоложки, културно – познавателен. Ето защо алтернативният туризъм често не се

практикува самостоятелно, понякога се съчетава с масовия ваканционен туризъм. Едни от характерните особености на алтернативните форми на туризъм са търсенето на автентичен контакт с посещаваната страна или регион, с нейното население, култура, история, стопанство, природна среда като се предоставя и възможност за изява на самия турист. При това са необходими специфичен (алтернативен) на масовия турист потребителски интерес, автентични форми на гостоприемство, алтернативни форми на обслужване и др [15]. Специализираните и алтернативни видове туризъм се практикуват от по ограничен кръг потребители със специални интереси и не могат да се определят като **масов туризъм**. Според Закона за туризма се посочват 8 вида туризъм – ваканционен, културно – исторически, екологичен, здравен и балнеоложки, спортен, селски, конгресен и друг [17]. Всички тези видове туризъм могат да се допълнят със тъй наречените хоби – туристически и спортно – развлекателни дейности – ловен, винен, кулинарен, анимационен, хазартен, голф, яхтен туризъм, фото сафари и др. Разглежданата територия също създава възможности за развитието на различни видове алтернативни и специализирани видове туризъм.

По данни на Световната туристическа организация и ЮНЕСКО културно-познавателният и исторически туристически пазар заема около 10% от всички пътувания в света, с тенденция до 2020 г. този процент да достигне 14%. Тук се включват само пътуванията (екскурзии) с цел посещение на културно-исторически забележителности. Затова страни като Франция, Италия, Испания, Гърция, Египет, Мексико и др. със силно развит туризъм, са приели специални стратегически планове за развитие на културно-историческия туризъм, инвестират милиарди евро за реставрация на художествени галерии, исторически места и паметници, кралски и императорски дворци. Възстановени са старинни обичаи, провеждат се културни срещи, фестивали, празници, събори [13].

В различни изследвания и проучвания проведени у нас доказват, че години наред се е практикувал само традиционният ваканционен туризъм. Това е и причината за свръх концентрация на материално техническа база по Черноморието. В последните години се правят усилия за развитието на специализирани видове туризъм. Напоследък повечето туристи български и чуждестранни практикуват два, три и повече видове туризъм. Повечето проучвания показват, че значителна част от чуждестранните туристи практикуват и културен туризъм (40%). Подобни са данните и за туристите дошли у нас за морски и за ски туризъм.

Освен посочените по-горе определения за туризъм съществуват и десетки други, а обекта на настоящето изследване – културният туризъм, най-често се дефинира през понятието „култура“. Може би най-точно е определението дадено от ЮНЕСКО („Енциклопедията на народите“) където е посочено, че „култура е множеството от отличителни духовни, материални, интелектуални и емоционални черти на дадено общество или обществена група, тя обхваща освен изкуството и литературата, начина на живот, формите на съжителство, ценностите системи, традиции и вяванията“.

Разбира се формалното обединяване и отделното анализиране на двата елемента „култура“ и „туризъм“ не са достатъчни за обяснението на понятието „културен туризъм“ [1]. Според обяснението формулирано през 1985г от СТО той представлява „движение на хората със силна културна мотивация – изящни изкуства, пътувания до фестивали и други културни събития, посещения на забележителности и паметници“. Най-често културният туризъм се представя като „специализирано туристическо пътуване, мотивирано от задоволяване на социално културни потребности чрез консумация на културни ценности“ [8]. По-късно редица автори посочват дефиниции, които взаимно се до обогатяват. От гледна точка на географската наука може би най-пълно е определението за културен или културно-исторически туризъм като „вид специализиран туризъм, чиято цел е удовлетворяване на културно-историческите интереси чрез посещение на исторически обекти (паметници, храмове, крепости и др.) и културни прояви (фестивали, изложби, и др.). [3]“. Повечето автори разглеждат влиянието на

културата върху туризма (било то субекта на туристическите пътувания), върху материалните и личностните фактори на туристическата дейност. Значително място доц. Е. Костов обръща върху взаимоотношението между туризма и социокултурната среда, характера на туристическите потребности и културни ценности. В посочените по-горе литературни източници, често се застъпват видовете културен туризъм в т.ч. религиозен; образователен, фестивален, фолклорни празници, фестивали на изкуствата, празници на традиционните производства, туризъм, туризъм мотивиран от недвижимото историческо наследство.

3. Териториална структура на културният и културно-познавателен туризъм.

В географската литература съществуват различни мнения относно туристическото райониране този спор продължава вече повече от 50 год. и до ден днешен няма точно определени туристически райони. За посочената територия край р. Дунав основно са застъпени две мнения: 1. Редица наши автори посочват, че съществува Дунавски туристически район (Л. Динев, 1981г., Сл. Славев, 1991г., а в по ново време и Д., Дончев и М. Пенерлиев 2011г.). [2], [5], [14], [6]. 2. Други автори посочват, че съществува единствено Северозападен формиращ се туристически район, който обхваща дунавското крайбрежие единствено на област Видин и област Монтана, а гр. Русе се посочва като самостоятелен туристически център. Също така особена яснота не дава и туристическото райониране предложено от МИЕТ от 2008год. Според тях България се поделва на 8 туристически района като тъй наречения Дунавски район обхваща цялата Дунавска равнина. За съжаление същото се предлага и от последното правителство при схема с 9 района. Според нас във връзка с настоящето изследване най – адекватно и реално е мнението според което в България съществува Дунавски формиращ се туристически район [7], [12], а Дунавското крайбрежие е само част от този район.

Според извършено райониране от Държавната агенция по туризъм (ДАТ) към МИЕТ примерната продуктова специализация на района е с основно културно-исторически туризъм и допълнителни: круизен речен, винен, приключенски туризъм [16].

Чрез Стратегическия план за развитието на културния туризъм, приет през 2009 г. и използвайки италиански опит, България бе районирана по отношение на дестинациите за културен туризъм на т. нар. локуси. Независимо от редица спорни моменти, свързани с обхвата и наименованията на локусите и тяхното съдържание и непрекъснатата употреба на термина „валоризация“, това е един методологически издържан системен подход, а в основата на който са заложени единни класификационни критерии.

Основната единица на стратегическия план е т. нар. *ЛОКУС* (*LOCUS*) – акроним, означава Локална Културна Система (*sistema locale culturale*), т.е. област, която чрез споделяне на ценности, културни ресурси, територия, инфраструктурни системи и е в състояние да съчетава различните елементи на потенциална туристическа оферта, предназначена за определена пазарна целева група. Тя обединява територията на нейните културни ресурси, съответна тематика и целевия пазарен сегмент.

Стратегическия замисъл на това райониране на дестинациите на културния туризъм в страната е да се приложи интегриран подход при създаването на туристически продукти. Всяка от тринадесетте дестинации се основава на историческата, културна, етническа и природна идентичност на ресурсите. Направен е не навсякъде удачен опит и за семиотична идентификация на дестинациите – на всяка от тях да се даде знаково наименование, спомагащо за позиционирането на продукта. Идеята е чрез интегрирано съчетание на ресурси, свързани с историческите и културни традиции, с изобразителното и сценично изкуство, с творческата индустрия на всеки локус да се изгради обща визия за региона, на стратегии за неговото развитие и определяне на целеви пазарни сегменти [13].

България има висок културно-туристически потенциал, който все още не е напълно разгърнат. Това е записано в стратегическия план за развитието на културния туризъм в

България. Документът е изготвен след тригодишно проучване от италиански експерти съгласно подписан протокол с Министерството на културата.

Стратегическият план разделя България на 13 зони за културен туризъм, наречени локуси (съкращение от локална културна система). Това са:

- "Велика София";
- "Долината на царете";
- "Възрожденският град",
- "По бреговете на Дунав",
- "Каменно сърце",
- "Старите столици",
- "По бреговете на Черно море",
- "Странджа планина",
- "Мечът и кръстът",
- "Пловдив и Римската империя",
- "Портата на Родопите",
- "Големите планини"
- "Вкаменената гора" [13].

Към някои от посочените области са дадени и градове, в или около които са разположени най-атраktivните, от гледна точка на туризма, културно-исторически обекти. В цитираната разработка е отделено значително място и на редица нерешени проблеми като отговорностите на местните власти, лошата пътна и туристическа инфраструктура, ниската квалификация на заетите и т.н. Известен изход и решение на тези проблеми може да се търси в усвояването на средства по ОП "Регионално развитие" на ЕС. Условието за това обаче беше тези финансови ресурси да се усвоят до края на първия програмен период, т.е. до 2013 г. Но този програмен период завърши и проектът е в застой. Съвременните условия на всеобща криза в масовия туризъм се налага да се обърне по-голямо внимание на множеството алтернативни форми и то в тяхното съвместно развитие. След това Европейската комисия може да реши да увеличи финансирането на дейностите по отстраняването на констатираните проблеми и недостатъци, свързани с развитието на културния туризъм в България. Но за това е необходима подготовка. Това може да стане само ако се изразходват целесъобразно отпуснатите финансови ресурси, за което е необходимо да се разработят и защитят компетентно направени инвестиционни проекти.

Подчертава се, че това са зони, различни по състав, ресурси и потенциал на туристическо развитие, както и границите им не бива да се смятат за строго определени. За всеки локус е направен анализ на културните ресурси, на инфраструктурата, на наличието на хотели, на възможността за привличане на посетители.

М. Грозева е разработила своя схема от седем културноисторически туристически райони, в която са обхванати основните и най-атраktivни за туристите културно-исторически обекти. Основните фактори според авторката са природни, исторически и социално-икономически [4].

Изследваната територия се отличава с значителни природни и социално-икономически предпоставки за развитието на различни видове алтернативен туризъм.

Простира се по българското крайбрежие на р. Дунав на протежение 470км. В границите на района влизат и дунавските острови общо 81бр. с площ 100кв.км., които представляват част от територията на страната. По Дунавското крайбрежие има благоприятни съчетания на природни, икономически и културно – исторически условия. Взети заедно те засилват туристическата атраktivност. Обединяваща транспортна магистрала е р. Дунав. Тя е изиграла огромна роля не само за изследваната територия, но и за историческото и стопанско развитие на българските земи. Преди всичко те е естествен път, който ни свързва с останалите дунавски

страни и улеснява международните им връзки. Все още обаче нейният потенциал не се използва пълноценно и правилно. Дунавската Стратегията 2020 е началото на общ европейски подход за комплексното използване на реката и общи усилия за намаляването на замърсяването на водите. През територията на района преминават три трансгранични европейски коридора – VII – Дунавската водна магистрала, IV - Диагонален от Западна и Централна Европа за Егейския басейн и Гърция (на наша територия Видин – София – Кулата) и IX – сухоземен транспортен коридор свързващ Балтийско с Егейско море (на наша територия отсечката Русе – до строящия се ГКПП Маказа). Все още възможностите на р. Дунав и региона не се използват. Общо са създадени само два моста при Русе – Гюргево и Видин – Калафат. Съществуват и работят фериботни комплекси при Никопол – Турну Магуреле, Оряхово – Бекет, Свищов – Зимнич и Силистра – Кълъраш. Тези транспортни връзки не са достатъчни за увеличаването на туристопотока. Релефа на Дунавското крайбрежие се характеризира със стъпаловидни форми на широките междудолинни вододелни, на редица места бреговия ръб се издига до 200 и над 200м. например на изток от Оряхово, Никопол и Свищов. Интересни форми се създават край поречието на реките Янтра и Русенски Лом – каньоновидни долини, „вощините“ – скални образувания приличащи на пчелни пити, скалата и природен феномен „Мамула“ при с. Писанец и др. В региона се очертават 13 различни по размери дунавски низини. Разнообразието на земеповърхностните форми покрай р. Дунав и в близките до нея места засилва атрактивността на района и дава възможност за развитието на туризма. След 1970год. са открити и три находища на минерални води, като засега се използват основно тези при с. Овча Могила(Свищовско). Съществуват и възможности за използване на минералните води при гр. Видин и гр. Свищов.

Водните строежи се колебаят от 100 до 800м. (май – юни). В зависимост от тях се очертават великолепни плажови ивици при Видин, Арчар, Оряхово, Свищов, северозападния бряг на Вардимския остров, устието на р. Янтра, околностите на Русе, Ряхово, Силистра и др. Това са и най – подходящите места за разполагане на лагери при провеждането на водни походи по реката, както и организирането на краткотраен отдих и спортна дейност - например през 2013г. се проведе 58 международна регата ТИД 2013 в която участваха над 150 души от Германия, Австрия, Унгария, Австралия, Сърбия, Холандия, България и др. [10].

Атрактивна стойност имат и островите на р. Дунав. Тук се намират и три от десетте влажни зони в България –комплекса „Беленски острови“, о-в Ибиша и езерото Сребърна. С особено важно значение за развитието на екологичния туризъм са природния резерват „Цибър“, природен парк „Персина, природен резерват „Сребърна“ като последния е включен в списъка на ЮНЕСКО за световното природно и културно наследство. На територията на дунавското крайбрежие броят на защитените територии включени в европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 са 108 [9].

В Дунавският район са открити множество останки от различни цивилизации. От римската епоха с по голямо значение са градовете Бонония (дн. Видин), Рациария (дн. с. Арчар), Алмус (дн. „Лом), Нове (дн. Свищов), Сексагинта Приста (дн.. Русе) и Доросторум (дн. Силистра) в последния се намира и уникалната гробница от същия период. От епохата на Втората Българска държава са запазени крепостта Бдин – Бабини Видини кули, крепостта Червен край Русе и Дръстър. Все още за развитието на културно – историческия туризъм не се използват останките при Свищов и Никопол. Района разполага и с множество културно – исторически паметници от Възраждането, с най – голямо значение са те при Русе, Свищов и Силистра.

Туристически интерес предизвикват и обекти от по - новата на история например местността „Паметниците“ край Свищов, пантеона на Българските възрожденци в Русе, паметника на Хр. Ботев при гр. Козлодуй, Тутракан и др. Друг специфичен туристически ресурс с антропогенен характер са многобройните действащи църкви и манастири, такива

например са манастира “ Покров Богородичен“, Съборната църква в гр. Свищов, Ивановските скални църкви край Русе, които са включени в листата на ЮНЕСКО като значим паметник на световното и историческо наследство [11].

В Дунавският туристически район съществуващата туристическа инфраструктура е концентрирана основно в няколко утвърдени туристически дестинации, като Видин, Свищов, Русе и Силистра. Сериозен проблем тук е наличието на материална база в малките общини които имат туристически ресурси, например Иваново, Две могили (Русенско), Арчар (Видинско) и др.

Като обща оценка може да се посочи, че Дунавския район се характеризира с богат и качествен природен и културно – исторически потенциал за развитието на туризъм: здравен (балнеоложки), културен, селски, екотуризъм, ловен, познавателен, винен и др. За много от потенциалните атракции включително и самата р. Дунав не са създадени възможности да се експлоатира техния потенциал.

На територията на Дунавският туристически район са се формирали четири микрорайона – Русенски, Свищовски, Видински и Силистренски. По – малки туристически дестинации са при Козлодуй, Лом, Оряхово и Тутракан. При всички тях се забелязва недостиг на разнообразен туристически продукт и адекватна туристическа база.

Основните проблеми, които съществуват в областта на туризма по Дунавското крайбрежие могат да се групират по следния начин:

- Съществува дългогодишен проект за туристически панорамен път край р. Дунав (Видин – Свищов – Русе – Силистра) . Редица участъци от него функционират и днес. Необходима е тяхната реконструкция и модернизация. Необходимото ново трасе е единствено между Свищов и Русе;
- Съществуващата транспортна инфраструктура в Дунавският регион се нуждае от цялостно реновиране;
- Да продължи изграждането на туристическа инфраструктура – спортни комплекси, речни бази в градовете край р. Дунав;
- На брега на р. Дунав срещу Белене, Вардим и островите край Русе да се развие инфраструктура за отдих и туризъм.

За нуждите на познавателния туризъм да се развият различни маршрути като например Русе – Бяла - Свищов – Русе, Свищов – Горна студена – В. Търново – Свищов, Русе – Бесарбовския манастир – Ивановските скални манастири – Червен, Видин – Рациария – Белоградчик – пещерата Магурата и др.

References:

1. Aleksieva , S. Kulturniyat turizŭm- misiya na Veliko Tŭrnovo. Sofiya: PM – Turizŭm Konsult, 2018.
2. Bŭchvarov, M., N. Apostopov, .Geografiya na turizma v Bŭlgariya, Varna, 1982, s. 78
3. Geografski terminologichen rechnik, AI „M. Drinov“, S, 2011
4. Grozeva, M. Pregled i analiz na osnovnite turisticheski raŭoniraniya na Bŭlgariya. Bŭlgariya na regionite 2018 - Sotsialno-ikonomicheskoto raŭonirane - traditsii, sŭvremenno sŭstoyanie i problemi, Plovdiv: VUARR, 2018, s. 105-115.
5. Dinev. L., Geografiya na Bŭlgariya, tom 2 Ikonomicheskata geografiya, osnovni turisticheski raŭoni., S., BAN, 1981, s. 409.
6. Donchev, D., M. Penerliev, Geografiya na turizma v Bŭlgariya, V. Tŭrnovo, Faber, 2011, s.68.
7. Donchev, D., Khr. Karakashev, Geografiya na Bŭlgariya – fizicheska i sotsialno – ikonomicheskata, S., Siela, 2012, s.427.
8. Kostov, E. Kulturniyat turizŭm. Sofiya: UI „Stopanstvo, 2001.

9. Lichev, T. Dunavskiyat turisticheski raion kato obekt na sūvremenni vidove turizūm. „Otgovoren turizūm 2020“ tom I. Varna, 2013.
10. Lichev, T. Razvitie na ekologichen i ustoichiv turizūm v ramkite na Dunavskiyat turisticheski raion,. „Geografiya i regionalistika“. Pazardzhik: Terart - Sofiya“, 2014.
11. Lichev, T. Razvitie na kulturen i kulturno poznavatelen turizūm po Dunavskoto kraibrezhie, V: „Turizma v novoto khilyadoletie – sūstoyanie i perspektivi“, Svishtov, 2019, s. 589-596.
12. Lichev, T., i K. Krūstev, Ikonomicheska geografiya na Būlgariya, Svishtov, AI Tsenov, 2008, s.12.
13. Mikhaïlov, M. Ustoichivo razvitie na turizma . Sofiya: NBU, 2013.
14. Slavev, Sl., Geografiya na turizma v Būlgariya, Svishtov, 1991, s 110.
15. Stamov, S., & Nikovska, K. Spetsializirani vidove turizūm, chast 1. St. Zagora: Kota, 2011.
16. DAT – Turistichesko raionirane na Būlgariya, S. 2008.
17. Zakon za Turizma, DV br. 50, 2010.